Een kleinschalige studie naar de ouderparticipatiecrèche:

de ouders ('draaiers') in beeld

Ruben Fukkink

Mirjam Gevers Deynoot-Schaub

Katrien Helmerhorst

december 2015

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek

Een kleinschalige studie naar de ouderparticipatiecrèche:

de ouders ('draaiers') in beeld

Ruben Fukkink

Mirjam Gevers Deynoot-Schaub

Katrien Helmerhorst

december 2015

1. Inleiding

De directie Kinderopvang van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) heeft het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO) uitgenodigd een offerte in te dienen voor een evaluatie van de pedagogische kwaliteit van de ouderparticipatiecrèches. Verschillende peilingen zijn inmiddels uitgevoerd voor de kwaliteit van de kinderopvang, maar deze specifieke vorm van kinderopvang is niet eerder geëvalueerd.

Een zeer kleine groep binnen de Nederlandse kinderopvang, die al enige tijd de politieke gemoederen bezighoudt, is de ouderparticipatiecrèche (vaak afgekort met: opc). De ouders zijn hier gezamenlijk verantwoordelijk voor de kinderopvang van elkaars kinderen en voor het gevoerde pedagogische beleid. Deze ouders worden vaak aangeduid met 'draaiers', die afwisselend dienst doen ('draaien') op de groep.

Waar de verschillende professionele takken van de Nederlandse kinderopvang in kaart zijn gebracht en binnenkort ook systematisch worden gevolgd, is de opc een witte vlek op de kinderopvangkaart. De opc is een heel eigen tak van kinderopvang met een ander organisatiemodel waardoor bepaalde structurele kenmerken, zoals de stabiliteit en opleiding van de 'staf' er anders kunnen uitzien dan in de reguliere kinderopvang. De opc neemt zo een aparte positie in de Nederlandse kinderopvangcontext. De pedagogische kwaliteit (zowel de structurele als de proceskwaliteit) is op de opc-groepen echter nog nooit eerder wetenschappelijk gemeten.

Bij het in beeld brengen van de pedagogische kwaliteit is het van belang om met een betrouwbaar en gevalideerd meetinstrument te meten dat een kwaliteitstoets mogelijk maakt. Verder is het belangrijk om een vergelijking te maken met aanverwante kinderdagopvang die actueel is zodat de verzamelde gegevens in breder perspectief kunnen worden geïnterpreteerd. Het is van belang om bij deze relatief kleine groep zicht te krijgen op de kwaliteit en mogelijke variabiliteit tussen 'draaiers', zoals de ouders vaak worden aangeduid die op de opc-groepen staan. Dit betekent dat binnen de populatie van opc's wordt ingezoomd op meerdere dagen in de week zodat mogelijke verschillen tussen de draaiers op een opc-groep in beeld komt; in die zin is er sprake van een dieptestudie. Daarnaast is het van belang om opc-specifieke aspecten zoals bijvoorbeeld het gelijktijdig opvangen van eigen en andermans kinderen,.mee te nemen, daarmee rechtdoend aan het eigen karakter van dit type opvang. We kiezen voor een gefocuste opzet waarbij we de kwaliteit van de interactievaardigheden van de draaiers op opc's vergelijken met de kwaliteit van de interactievaardigheden van pedagogische medewerkers in reguliere opvang van de kinderdagopvang.

Doel en vragen van de studie

Het door het NCKO ontwikkelde instrument voor het meten van pedagogische kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang, omvat de indicatoren *proceskwaliteit* en *structurele kwaliteit*. De *proceskwaliteit* van de opvang betreft de kwaliteit van het feitelijke zorg- en opvoedingsproces en van de directe ervaringen van de kinderen. Daarnaast zijn er ook *structurele* kwaliteitsindicatoren; dat wil zeggen reguleerbare kenmerken van de kinderopvang, zoals groepsgrootte, leidster-kind ratio en opleiding/training van de opvoeders, die van invloed zijn op de proceskwaliteit en beschouwd kunnen worden als voorwaarden voor het realiseren van een hoge proceskwaliteit. De kern van proceskwaliteit betreft zes interactievaardigheden van opvoeders (sensitieve responsiviteit, respect voor de autonomie van de kinderen, structureren en grenzen stellen, praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en het begeleiden van interacties tussen kinderen). Het doel van de voorgestelde studie is om de kwaliteit van de zes interactievaardigheden van de ouders van de opc-groepen (0-4-jarigen) in kaart te brengen aangezien dit de kern van proceskwaliteit is. Een direct hieraan gerelateerd subdoel is om de kwaliteit van de interactievaardigheden van de ouders van opc's te vergelijken met de kwaliteit van de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers in vergelijkbare dagopvang groepen. Daarnaast is het interessant om na te gaan of er verschillen zijn tussen de kwaliteit van de verschillende ouder-kindrelaties in relatie tot de zes interactievaardigheden.

De centrale vragen zijn:

1. Wat is de kwaliteit van de zes interactievaardigheden van de ouders op de opc-groepen?

Deelvraag 1a: Hoe groot is de spreiding in kwaliteit tussen de verschillende ouders binnen een groep (a) en tussen groepen?

Deelvraag 1b: Hoe verhoudt de kwaliteit van de zes interactievaardigheden van ouders op de opc-groepen zich tot de kwaliteit van interactie vaardigheden van pedagogisch medewerkers in kinderdagverblijven?

2. Wat is de structurele kwaliteit van de opc-groepen? (inclusief de stabiliteit van staf en kinderen)
3. Zijn er verschillende ouder-kind-relaties op de opc-groepen en hangen deze samen met de kwaliteit van de interactievaardigheden?

Aanvullend brengen we relevante opc-specifieke kenmerken zoals de motivatie om deel te nemen in een opc en tevredenheid, in beeld om een zo compleet mogelijk beeld te verkrijgen van deze unieke (en dus ook: afwijkende) kinderopvangsoort.

4. Wat is de motivatie van ouders om te participeren in een ouderparticipatiecrèche en hoe tevreden is men hierover?

2. Methode van aanpak

In deze studie onderzoeken we de pedagogische kwaliteit van alle opc's, waarbij we gebruik maken van een deel van het NCKO-instrumentarium, namelijk de NCKO Interactievaardigheden (CIP-scales; Helmerhorst e.a., 2014) en een aantal structurele kenmerken (zie onder 2.2., *Meetinstrumenten*).

2.1 Steekproef

De 7 opc's in Nederland (Villa, SOP, Oase, Krakeling en Bombardon in Utrecht, Tolkreche en Giljorson in Amsterdam) tellen in totaal 10 groepen voor kinderen in de voorschoolse periode (er is slechts één bso-groep op een locatie die we niet meenemen in het onderzoek). De groepen zijn overwegend kinderdagverblijf en/of peuterspeelzaal. Op één locatie is sprake van een combinatie van 2 daggroepen en één ochtendgroep (Villa). Wij streven naar deelname van alle 10 kdv-groepen van alle 7 opc locaties (de steekproef is dus de populatie). Per groep willen we 6 ouders in beeld brengen op 3 verschillende dagen. De steekproef bestaat dus uit 10 groepen (alle groepen 0-4 jaar) en 60 ouders die in beeld komen bij dit onderzoek.

We vergelijken deze 10 opc-groepen met een gematchte groep (in de buurt van de op locaties) van 10 kinderdagverblijfgroepen, en daarnaast gematcht op type opvang (verticale groep 0-4 jaar, peutergroep 2,5 – 4 jaar). Ook hier streven we naar 40 pedagogisch medewerkers In schema:

Type opvang	Aantal groepen	Aantal staf	Totaal
Opc	10 groepen	6 ouders / groep	60 ouders
Kdv	10 centra	4 pm'ers / centrum	40 pm'ers

OPC			KDV		
Groep 1	Meting 1	2 ouders (1-2)	Vestiging 1	groep 1	2 pm-ers (1-2)
	Meting 2	2 ouders (3-4)		groep 2	2 pm-ers (3-4)
	Meting 3	2 ouders (5-6)			
Groep 2	Meting 1	2 ouders (7-8)	Vestiging 2	groep 1	2 pm-ers (5-6)
	Meting 2	2 ouders (9-10)		groep 2	2 pm-ers (7-8)
	Meting 3	2 ouders (11-12)			
Groep 3	Meting 1	2 ouders (13-14)	Vestiging 3	groep 1	2 pm-ers (9-10)
	Meting 2	2 ouders (15-16)		groep 2	2 pm-ers (11-12)
	Meting 3	2 ouders (17-18)			
T/m groep 10	...	...	t/m vestiging 10	...	...
TOTAAL		10 x 6 ouders = 60 ouders			10 x 4 pm-ers = 40 pm-ers

2.2 *Meetinstrumenten*

Het NCKO-instrumentarium

Het NCKO heeft een instrument ontwikkeld voor de dagopvang (0-4 –jaar) om de pedagogische kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang te meten. Dit instrument bestaat uit drie onderdelen.

(a) NCKO Interactievaardigheden

Een belangrijk onderdeel van het NCKO-instrument wordt gevormd door een zestal observatieschalen voor de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers, die een gedetailleerd beeld geven van de *kern van de proceskwaliteit* geven. Zoals beschreven in het NCKO-kwaliteitsmodel (zie ook Helmerhorst Riksen-Walraven, Vermeer, Fukkink & Tavecchio, 2014) wordt deze kern van de proceskwaliteit gevormd door de vaardigheden van pedagogisch medewerkers in hun omgang met de kinderen. De pedagogisch medewerker speelt een sleutelrol in het welbevinden en de ontwikkeling van de kinderen, niet alleen door haar rechtstreekse interacties met de kinderen, maar ook door haar invloed op de interacties tussen de kinderen onderling en hun omgang met het aanwezige spelmateriaal. Daardoor draagt zij in hoge mate bij aan het realiseren van de in de Wet kinderopvang genoemde vier pedagogische doelen: het bieden van veiligheid en het bevorderen van de persoonlijke, de sociale en de morele competentie (het zich eigen maken van normen en waarden) van de kinderen.

Het NCKO-kwaliteitsmodel – dat wordt onderschreven door ouders, leidinggevenden, pedagogisch medewerkers en pedagogische experts (zie Vermeer, van IJzendoorn, de Kruif, Fukkink, Tavecchio, Riksen-Walraven & van Zeijl, 2008) – onderscheidt zes interactievaardigheden waarover pedagogisch medewerkers zouden moeten beschikken:

1. Sensitieve responsiviteit,
2. Respect voor de autonomie van het kind,
3. Structureren en grenzen stellen,
4. Praten en uitleggen,
5. Ontwikkelingsstimulering
6. Begeleiden van interacties tussen kinderen

Het NCKO heeft observatieschalen ontwikkeld en gevalideerd waarmee, op basis van videomateriaal, de zes interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers in kinderdagverblijven kunnen worden beoordeeld (Helmerhorst, e.a., 2014; Vermeer e.a., 2005).

We beoordelen de pedagogische kwaliteit van de interactievaardigheden van ouders uit de opc's en de pm-ers uit de kinderdagverblijven. De zes interactieschalen zijn eerder ingezet bij onderzoek naar pedagogische kwaliteit in de kinderopvangsector (dagopvang, gastouder opvang en peuterspeelzalen) en brengt de kwaliteit van opvoeders in interactie met kinderen in verschillende typische opvoed- en opvangsituaties gedurende een opvangdag (zoals vrij spel, lunch/snack, transitie en/of verschoonsituatie) goed in beeld.

De opnames worden beoordeeld door getrainde en gecertificeerde beoordelaars; we streven naar inzet van nieuwe en ervaren beoordelaars met ervaring met eerdere peilingen in andere typen opvang.

(b) Structurele kwaliteit

Het tweede onderdeel van het NCKO-instrument betreft structurele kwaliteitskenmerken, oftewel de kenmerken van de opvang en van de pedagogisch medewerkers die van invloed kunnen zijn op de proceskwaliteit, zoals de groepsgrootte, de staf-kind ratio en de opleiding en werkervaring van de pedagogisch medewerkers. De structurele kwaliteitskenmerken zijn de randvoorwaarden voor proceskwaliteit.

Vragenlijst achtergrondkenmerken (1): Met een vragenlijst brengen we een deel van de structurele kwaliteitskenmerken van de groep in kaart en relevante achtergrondkenmerken van de opvoeders. We sluiten aan op eerder gebruikte vragenlijsten uit NCKO-peilingen van dagopvang, gastouders en peuterspeelzalen. Hierin nemen we onder andere achtergrondkenmerken van de staf (opc en kdv), pedagogisch beleid, gevolgde cursussen e.d. mee. Daarnaast voegen we vragen toe over de sociaaleconomische en opleidingsachtergrond van ouders, kijkend naar studieniveau (lbo t/m wo) en type (pedagogisch/psychologisch/sociaal of anders), de ideële motivatie voor de keuze voor een opc, kijkend naar de pedagogische civil society, collectivisme-participatie/individualisme, vertrouwen in de kinderopvangsector; hoe is men beland bij opc (via netwerk, bewuste keuze en/of na teleurstelling met andere opvang) en welke motieven (ideëel, financieel, praktisch e.d.) hebben een belangrijke rol gespeeld bij de keuze voor een opc. Daarnaast willen we zicht krijgen op de community van opc's die direct verband houdt met stabiliteit en 'vaste gezichten': ziet men de kinderen ook buiten de uren op het opc, bijvoorbeeld in vrije tijd en vakanties; is er sprake van langdurige relaties tussen kinderen 'over tijd'.

Vragenlijst relatie ouder/pm-kind (2): Met een korte vragenlijst (bijvoorbeeld de aangepaste versie van de LLRV, Leerkracht-Leerling-Vragenlijst; zie Koomen, Verschueren, van Schooten, Jak, & Pianta, 2012; zie ook Van Bakel e.a., 2013) brengen we de relatie tussen ouder ('draaier') en de verschillende kinderen in beeld. Dit is van belang omdat er bij een opc meerdere soorten relaties zijn op de groep: de relatie tussen draaier-eigen kind; draaier-vriend (in) eigen kind; relatie draaier-kind bevriende volwassene; relatie draaier-overige kinderen. Deze inventarisatie moet meer inzicht verschaffen over de kwaliteit en mogelijke variatie tussen de (verschillende) relatie(s) op opc-groepen. Met hetzelfde instrument kunnen we ook de pm-kind-relaties in kaart brengen.

Analyses

We rapporteren alle descriptieve gegevens per onderdeel van de gemeten pedagogische kwaliteit (per meetinstrument) per kinderopvangtype (opc, kdv) en maken een directe vergelijking. De steekproefgrootte (60 ouders en 40 pm-ers) is groot genoeg om small-to medium verschillen te toetsen met een adequate power. Bij de analyses wordt rekening gehouden met de hiërarchische structuur van de data waar meetmomenten 'genest' zijn binnen opc-lokaties. Met behulp van multilevel-modellen bepalen we in hoeverre er sprake is van variatie in kwaliteit op het niveau van de individuele ouder, de groep en de opc's.